

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ УТВОРЕННЯ В РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ)

Дроботенко В.Ю.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053,
v.drobotenko@kubg.edu.ua

У статті проаналізовано підходи до визначення фразеологізму, запропоновано нові фразеологічні терміни, як-от: «соціальна фразеологія», або «соціофраземіка», «теофраземіка»; на прикладі теофраземіки доведено інтернаціональний характер фразеологічних утворень різноструктурних мов.

Ключові слова: фразеологічне утворення, соціальна фразеологія, соціофраземіка, антропоцентричність, теофраземіка.

Дроботенко В.Ю.

Фразеологические образования в разноструктурных языках (на материале украинского, английского и испанского языков)

В статье проанализированы подходы к определению фразеологизма, предложены новые фразеологические термины: «социальная фразеология», или «социофраземика», «теофраземика»; на примере теофраземіки доказан интернациональный характер фразеологических образований разноструктурных языков.

Ключевые слова: фразеологическое образование, социальная фразеология, социофраземіка, антропоцентричность, теофраземіка.

Drobotenko V.Yu.

Idiomatic constructions in languages of diverse structural organization (Ukrainian, English and Spanish)

The article addresses various linguistic paradigms within which idioms have been traditionally studied. The paper focuses on linguo-cultural, psycho-cognitive, comparative and structural-semantic aspects of phraseology.

As a result of analysis of various approaches towards idioms and considering the above-mentioned aspects of tackling them we have coined the terms social phraseology or sociophrasemics, theophrasemics. Theophrasemics demonstrates universal nature of idiomatic constructions in languages of diverse structural organization.

The nature of theophrasemics is addressed via the study of its micro-systemic component, that being a bulk of idioms containing the designation of God.

Considering the lingual code a carrier of epistemological information, we address the respective proper names as manifestations of specific national character. Thus the idioms containing the name of God demonstrate ethnic peculiarities of conceptualizing and verbal encoding of God's individual and social significance. The idioms under study that correspond with folk beliefs demonstrate a heavy impact of Christian values.

Idiomatic constructions in Ukrainian, English and Spanish demonstrate similar structural and semantic features. We interpret the similarities in their structure and stylistic potential in terms of socio-phraseology's international character.

Key words: phraseological structure, social phraseology, sociophrasemics, anthropocentrism, theophrasemics.

Вступ. З'ясування низки питань стосовно дослідження різних аспектів фразеології таких різноструктурних мов, якими є українська, англійська та іспанська, зокрема причин і шляхів виникнення і функціонування в цих мовах фразеологізмів, дослідження їх морфологічної та лексико-семантичної характеристики — одна з головних проблем загального мовознавства, розв'язання якої має як прикладне, так і теоретичне значення. Подібні напрацювання

становлять не тільки лінгвістичний, але й історичний, етнографічний, культурологічний інтерес, оскільки саме у фразеології віддзеркалюються процеси, що відбуваються в певному суспільстві.

Загальновідомо, що фразеологія є універсальним явищем, властивим усім мовам світу. На сьогодні існує безліч праць, присвячених вивченню інтернаціональних, загальномовних властивостей фразеології як її іманентного складу, і саме тому

вони продовжують бути об'єктом лінгвістичних досліджень, до яких належить і наша стаття.

Думка про іманентну властивість національної специфіки фразеології побутує вже давно. Свого часу про це писав ще О.О. Реформатський. Поділяючи погляди В. Савицького [11, 95], вважаємо, що оскільки фразеологія універсальна, то певні її риси і властивості повинні мати не специфічний національний характер, а інтернаціональний, загальний для всіх мов світу, і спробуємо далі довести це прикладами теофраземіки різноструктурних мов.

Актуальність теми полягає в потребі розгляду нових поглядів на з'ясування співвідношення питомого (споконвічного) і запозиченого пластів у фразеології різноструктурних мов, тому що на сьогодні залишається нечітко окресленим теоретичне підґрунтя фразеологічних дефініцій, а загальні особливості такої фразеології ще не розглянуті достатньо повно і конкретно.

Вважаємо, що подібні дослідження фразеологічних утворень (далі — ФУ) у різноструктурних мовах не тільки сприяють більш повній характеристиці фразеологічних особливостей окремих мов, які зазвичай окреслюють під час внутрішньомовного аналізу, але й, що особливо важливо, дають змогу виявляти (разом зі специфічними проявами) деякі загальні лінгвістичні закономірності.

Однак для нас важливо з'ясувати теоретичне підґрунтя запропонованих далі у статті фразеологічних дефініцій, довести, що вони доречні в науковій термінології фразеології різноструктурних мов, зокрема в українській як представниці слов'янських мов, англійській — германській, іспанській — романських, що зумовлює **мету нашої статті**.

Критичний огляд літератури, концептуальних меж, гіпотез та ін. В останні десятиліття феномен фразеології простудійовано на матеріалі германських (Н. Амосова, О. Кунін, Т. Федулєнкова, С. Копаєва, Н. Скітіна, Н. Любчук, О. Нагорна, М. Гамзюк, Н. Кулик), романських (Д. Скоробутов, М. Кривоногова, Ж. Кургузенкова, О. Рогуліна, І. Татаровська, О. Толстова, С. Коновець, М. Півторак, Л. Миронова, Н. Хамдаї та ін.), слов'янських (В. Ужченко, Д. Ужченко, В. Калалник, Ю. Прадід, А. Григораш, О. Стишов, А. Архангельська, В. Мокієнко, О. Добриднева, О. Сенько, А. Аксамитов, В. Коваль, О. Мороз, О. Шевченко, Т. Князь, О. Каракуця, В. Хлебда, Т. Малінські та ін.) та тюркських мов (І. Покровська, О. Соловійова, З. Ісмаїлова, Р. Васько, Р. Закіров, З. Шарипова, Л. Зубаїрова, С. Забітов та ін.).

Нині у різних парадигмах фразеологію вивчають українські і зарубіжні дослідники. Так, зокрема, лінгвокультурологічний аспект англійських фразеологізмів представлений пра-

цями К. Савчук, спортивну фразеологію англійської мови досліджує І. Кравцова, семантична характеристика фразеологізмів подана у працях Н. Вострякової та С. Кравцова. Про роль фразеологічних одиниць у плані репрезентації мовної картини світу писали Д. Добровольський, Ю. Рілов, Н. Сердюкова, В. Телія та ін.). Психокогнітивний аспект, який поступово змінює структурно-семантичну парадигму, з-поміж значної кількості праць (О. Баранов, Д. Добровольський, Є. Бартмінський, С. Небжеговська, С. Денисенко, В. Забуранна, О. Левченко та ін.) найбільш чітко представлений роботами О. Селіванової. Автор запропонувала нову концепцію мотиваційних процесів, простежила закономірності знакової переінтерпретації українських фразеологізмів у мережі культурних кодів етносвідомості (соматичного, біморфного, просторового, предметного, духовного), дослідила чинники щодо позначення фразеологізмами концептосистеми народу, узагальнивши це в монографії «Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти)» [12].

Деякі аспекти іспанської фразеології розглянуто у працях К. Валеро Гарсеса, В. Виноградова, Х. Касареса, Н. Курчаткіної та ін. Зокрема, фразеологічні одиниці з анімалістичним компонентом висвітлені у роботах М. Прієто, С. Свіонтковської, І. Ечеварія Ісускіса, К. Корман та ін.

Порівняльну характеристику соматичних фразеологізмів української та іспанської мов на позначення сімейних відносин подала у своїй праці Л. Миронова.

Вище йшлося про те, що в українській мові поки що бракує чітко окресленого теоретичного підґрунтя фразеологічних дефініцій. Подібна ситуація, на жаль, склалася і в англійській та американській лінгвістичній літературі, де представлено небагато праць, спеціально присвячених теорії фразеології. Навіть уже в значущих роботах (А. Маккея, У. Вейнрейха, Л. Сміта та ін.) не порушені такі фундаментальні питання, як науково обґрунтовані критерії виділення фразеологізмів, співвідношення фразеологічних одиниць і слів, системність фразеології, фразеологічна варіативність, методи вивчення фразеології тощо.

Методологія дослідження. Основними методами вивчення є структурно-семантичний і порівняльно-зіставний, фразеологічного опису (за О. Куніним), контекстуального аналізу, аналізу словникових дефініцій, компонентний (семного аналізу), суцільної вибірки та ін. Компонентний аналіз використовується для визначення семантичної структури досліджуваних фразеологічних утворень та семантичних змін фразеологізмів; культурологічний аналіз уможливорює співвіднесеність текстових смислів з інформацією загальнокультурного фонду.

Результати дослідження та обговорення. Фразеологічна одиниця як мовне явище привер-

тає увагу мовознавців із середини ХІХ ст. [1; 2; 3; 4; 6; 8]. Зважаючи на неоднозначність визначень поняття «фразеологізм» у сучасній теорії фразеології, ми пропонуємо *фразеологічну одиницю* іменувати як *фразеологічне утворення*.

Започаткували типологію фразеологічних одиниць у вітчизняній лінгвістиці праці академіка В. Виноградова. На думку М. Амосової, завдяки В. Виноградову «фразеологічні одиниці отримали більш обґрунтоване визначення, саме як лексичні комплекси з особливою семантичною своєрідністю» [1, 201]. В. Виноградов, як відомо, виділяв три типи фразеологічних одиниць: фразеологічні зрощення, або ідіоми; фразеологічні єдності; фразеологічні сполучення. У В. Виноградова дві перші групи — зрощення та єдності — відокремлюються одна від одної за ознакою мотивованості фразеологічної одиниці, третя ж — фразеологічні сполучення — за ознакою обмеженої сполучуваності слова.

М. Шанський додав ще один тип — фразеологічні вирази. Під ними вчений розумів стійкі у своїй структурі і живанні звороти, які не тільки є семантично подільними, але і складаються цілком зі слів з вільним значенням [21].

Фразеологічні одиниці та ідіоми розрізняє О. Смирницький [14]. Фразеологічні одиниці — це стилістично нейтральні звороти, які позбавлені метафоричності або втратили її. Ідіоми ґрунтуються на перенесенні значення, на метафорі, ясно усвідомленій мовцем. Їх характерною рисою є яскраве стилістичне забарвлення, відхід від звичайного нейтрального стилю, у структурному відношенні.

М. Амосова, використовуючи контекстологічний аналіз, виділяє два типи фразеологічних одиниць — фраземи та ідіоми. Фразема — це одиниця постійного контексту, в якій вказівний мінімум, необхідний для актуалізації такого значення семантично реалізованого слова, є єдино можливим, не варіюваним, тобто постійним. Другий компонент виступає вказівним мінімумом для першого. Ідіоми, на відміну від фразем, — це одиниці постійного контексту, в яких вказівний мінімум і семантично реалізований елемент нормально становлять тотожність і обидва представлені загальним лексичним складом словосполучення. Ідіоми характеризуються цілісним значенням. Також М. Амосова виділила частково предикативні фразеологізми — звороти, у яких міститься граматично провідний член — антецедент — і залежна від нього предикативна одиниця [1].

Основною ознакою фразеологізму як мовної категорії, на думку М. Жуйкової, можна вважати семантичну цілісність, нерозчленованість [5, 16].

Отже, можемо констатувати, що у мовознавців не склалося єдиної думки про те, що таке фразеологізм, немає і єдності поглядів на склад цих

одиниць у мові. Крім зазначеного вище, можемо також додати, що одні дослідники (Л. Сміт, В. Жуков, В. Телія, М. Шанський) зараховують до складу фразеології стійкі сполучення, інші (Н. Амосова, О. Бабкін, О. Смирницький та ін.) — тільки певні групи. Так, деякі лінгвісти (з-поміж них згадуваний вище академік В. Виноградов) не зараховують до розряду фразеологізмів прислів'я, приказки та крилаті слова, вважаючи, що вони за своєю семантикою та синтаксичною структурою відрізняються від фразеологічних одиниць.

Відштовхуючись від визначення фразеологічної одиниці та її основних характеристик, під *фразеологічним утворенням* ми розуміємо окрему самостійну одиницю мови, що характеризується динамічністю, конвенційно закріпленням у мові значенням, усталеним компонентним складом та граматичними ознаками; відтворюваністю у мовленні у готовому вигляді. Не можна ігнорувати той очевидний факт, що в мовленні багато так званих стійких висловів поводяться насправді як одиниці динамічні, що допускають різноманітні формальні і змістові модифікації, пристосовуючись до прагматичних завдань мовців. Це доводить показовий матеріал, зібраний і проаналізований у словнику А. Мелерович і В. Мокієнка «Фразеологизмы в русской речи. Словарь» [12]. Матеріали цього словника переконують нас в тому, що ознака стійкості та відтворюваності в готовому вигляді, якій відводилась роль критерію під час розмежування вільних і невольних (тобто фразеологічних) одиниць, насправді не є абсолютною і загальною ознакою фразем як мовної категорії. Як в плані вираження, так і в плані змісту стійкість фразем виявляється відносною. Найбільш стійкими є термінологічні сполучення, що виконують дескриптивну функцію, на зразок: *петрові батоги*, *Чумацький Шлях*. Максимально рухомими в плані змісту і в плані вираження є ідіоми з оцінно-емотивним значенням, основною функцією яких є кваліфікаційна (*заварити кашу*) [5, 15].

У сучасній лінгвістичній літературі утвердилась думка про те, що фразеологічна система мови відбиває культурно-національну специфіку народу, що фразеологічні одиниці є джерелом не лише мовної, а й культурної інформації. За фразеологізмами, які найяскравіше відбивають народний менталітет, матеріальну та духовну сторони життя етносу, його традиції, вірування, обряди, закріпилась спеціальна назва — етнофраземи [5, 7].

Сьогодні головною ознакою фразеологічної системи, що відрізняє її від інших мовних підсистем, є її висока антропоорієнтованість (антропоцентричність), яка виявляється передусім у вибірковій номінації: за допомогою утворень мовний колектив вербалізує саме ті фрагменти навколишнього світу, які, на його думку, мають найбільшу

релевантність. Зважаючи на те, що у фразотворенні істотну роль відіграє людський чинник, більшість фразеологізмів пов'язана з людиною, різноманітними сферами її діяльності, із соціумом та його проблемами, пропонуємо ввести до наукового обігу термін «соціофраземіка» у межах соціальної фразеології. Також можна розглядати політичну, мистецьку, правову, гендерну та ін. фразеологію. Отже, ми пропонуємо класифікувати фразеологію за порушеною у фразеологічних утвореннях змістовою проблемою. У свою чергу, соціофраземіку можемо розглядати в кількох концептосферах, зокрема щодо освіти, особистого життя, духовності/релігії, роботи тощо.

Під час дослідження фразеологізмів в українській, англійській та іспанській мовах можна виявити схожі за семантикою та структурою фразеологізми. Беручи до уваги той факт, що вивчення фразеологічної бази мови можливе у разі дослідження її окремих мікросистем, як об'єкт дослідження ми обрали групу фразеологізмів із компонентом «Бог», так звану *теофраземіку*.

Відомо, що оніми є носієм національної унікальності мови, своєрідним мовним кодом гносеологічної інформації, що особливо чітко простежується на прикладі теоніма *Бог* у фразеологічних конструкціях [11, 31]. Незважаючи на численні дослідження сакральної лексики, особливо в структурно-семантичному аспекті (роботи Ю. Степанова, Г. Поліної, Н. Коган, В. Мокрого, І. Бочарової та ін.), на сьогодні найбільш ґрунтовною працею, на наш погляд, що присвячена розгляду концептосфери *Бог* у біблійній, фольклорній, лінгвістичній картинах світу як сегментах української мовної картини світу є «Концептосфера *Бог* в українському мовному просторі» П. Мацьківа [11]. Автор виробив і запропонував власну методику дослідження концепта *Бог*. Концептосфера *Бог* — це багатопланова, поліфункціональна, ієрархічна структура, одна з найбільш складних інформаційно-комунікативних, архетипно-міфологічних, релігійних систем [11, 277].

Аналізуючи фразеологічні утворення зі стрижневим компонентом «Бог» у цих мовах, ми встановили схожість словесно-понятійного апарату. У фразеології розглянутих мов віддзеркалено народні уявлення про Бога, домінують в народних віруваннях виступають християнські цінності. Так, коли нам важко, ми маємо пам'ятати, що все це подолаємо, бо *Усі ми під Богом ходимо; Усе в руках Божих — Dios aprieta pero no ahorca* (Бог стискає, але не вішає); *Крути не крути, а буде так, як Бог дасть; Чоловік мислить, а Бог радить; Чоловік крутить, а Бог розкручує; Чоловік стріляє, а Бог кулі носить — El hombre propone y Dios dispone — Man proposes*

but God disposes (Людина припускає, а Бог дає). Народна мудрість стверджує, що не можна служити двом панам одночасно, не можна перебувати в двох місцях одночасно: *За двома зайцями не вженешся — No se puede estar bien con Dios y con el Diablo* (Ви не можете бути з Богом і з дияволом). *Усе, що не робиться, — усе на краще — A la buena de Dios* (Добре від Бога) — *God's hand is above all* (Рука Божа панує над усім).

Народна мудрість радить розпочинати будь-яку роботу зранку, вважаючи, що тоді Бог допомагає людям: *Хто рано встає, тому Бог дає — Al que madruga, Dios lo ayuda* (Хто рано встає, тому Бог на допомогу); *Más vale a quien Dios ayuda, que quien mucho madruga* (Краще Бог допомагає тому, хто рано встає); *A quien madruga, Dios le ayuda* (Хто рано встає, тому Бог подає) — *It's the early bird that gets the worm* (Рання пташка склює черв'ячка); *The early bird catches the worm* (Рання пташка ловить усіх черв'яків).

Береженого Бог береже; Бог допомагає тому, хто бажає змінитись — Ayúdate y Dios te ayudará (Допоможи собі сам, і Бог тобі допоможе); *Quien se muda, Dios le ayuda* (Хто переїжджає, тому Бог допомагає) — *God helps those who help themselves* (Бог допомагає тим, хто допомагає собі).

Бог дав, Бог взяв — Dios nos da, dios nos quita (Бог дає, Бог забирає) — *God gave, God took back* (Бог дав, Бог забрав); *Easy come, easy go* (Легко прийшло — легко пішло).

Dios que da la llaga, da la medicina (Бог, який дає рану, дає ліки) — *God tempers the wind to the shorn lamb* (Бог полегшує участь нещасного).

Бачить Бог — Honest to God (Бачить Бог).

Розпочате дослідження дає потужний імпульс для подальшого вивчення національної своєрідності народів, узагальнення їхнього менталітету, відбитого у фразеології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ми дійшли висновку, що подібність у будові, образності та стилістичному забарвленні наведеної теофраземіки засвідчує в основному інтернаціональний характер соціофразеології. Використавши для аналізу кілька прикладів теофраземіки, ми виявили, що найбільш повно в них представлені взаємини Бога і людини. Це заслуговує на особливу увагу, оскільки все своє життя віруюча людина живе з усвідомленням того, що вона не самотня, що хтось їй допомагає, веде у житті, карає за помилки і провини, і перед ним у кінці свого життя вона буде тримати звіт. Не знаючи Бога в обличчя, беручи знання з Біблії та духовних книг, людина малює собі образ Бога. І на питання, ким є Бог для людини і яке місце він посідає в її житті, відповідає теофраземіка як невід'ємний складник соціофразеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. — 208 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. — М. : Просвещение, 1955. — 218 с.
3. Будагов Р.А. «Французская стилистика» Шарля Балли / Р.А. Будагов // Балли Ш. Французская стилистика. — М. : Наука, 1961. — С. 5–16.
4. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как научной дисциплины. Труды юбилейной сессии ЛГУ / В.В. Виноградов. — Л. : ЛГУ, 1946. — С. 48–69.
5. Жуйкова М. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : моногр. / М. Жуйкова. — Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. — 416 с.
6. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов / В.П. Жуков. — М. : Просвещение, 1978. — 250 с.
7. Кунин А.В. Английская фразеология (теорет. курс) / А.В. Кунин. — М. : Высш. шк., 1970. — 343 с.
8. Кунин А.В. Курс фразеології сучасної англійської мови / А.В. Кунин. — М. : Высш. шк., 1990.
9. Makkai A. Idiom Structure in English / A. Makkai. — The Hague, 1987.
10. Матвіяс І.Г. Народна фразеологія в матеріалах Атласу української мови / І.Г. Матвіяс // Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези респ. наукової конференції. — К. : Наук. думка, 1972. — С. 147–148.
11. Мацьків П. Концептосфера Бог в українському мовному просторі : моногр. / П. Мацьків. — Дрогобич : Коло, 2007. — 332 с.
12. Мелерович А.М. Фразеологизмы в русской речи. Словарь / А.М. Мелерович, В.М. Мокиенко. — М. : АСТ, Астрель, 2005.
13. Огуй О.Д. Одиниці фразеологічного рівня мови та специфіка їх перекладу / О.Д. Огуй // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Х. : Константа, 2004. — № 635. — С. 123–127.
14. Савицький В.М. Англійська фразеологія: Проблеми моделювання / В.М. Савицький. — Самара, 1993. — С. 95.
15. Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О.О. Селіванова. — К.-Черкаси : Брама, 2004. — 276 с.
16. Скрипник Л.Г. Фольклорні елементи в українській фразеології / Л.Г. Скрипник // Мовознавство. — 1971. — № 2. — С. 58–65.
17. Смирницький А.І. Лекції з історії англійської мови / А.І. Смирницький. — 3-те вид. — М. : Вид-во КДУ; Добросвіт, 2006. — 236 с.
18. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Л.П. Смит. — М., 1998.
19. Федулєнкова Т.Н. Изоморфизм и алломорфизм в германской фразеологии (на материале английского, немецкого и шведского языков) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Т.Н. Федулєнкова. — Северодвинск, 2006. — 35 с.
20. Федулєнкова Т.Н. Проблема общего и специфического в соматической фразеологии некоторых германских языков (на материале английского, немецкого и шведского языков) : дис. ... канд. филол. наук / Т.Н. Федулєнкова. — М., 1984.
21. Федулєнкова Т.Н. Фразеологические универсалии (на материале глагольной, соматической и библейской фразеологии английского, немецкого и шведского языков) / Т.Н. Федулєнкова // Лингвистика и лингвистическое образование в современном мире : материалы междунаро. конф., посвященной 100-летию со дня рождения профессора В.Д. Аракина. — М. : Прометей, 2004. — С. 172–177.
22. Хоменко В.І. Українська фольклорна фразеологія / В.І. Хоменко // Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези респ. наукової конференції. — К. : Наук. думка, 1972. — С. 145–146.
23. Хоменко В.І. Фразеологічний склад народних казок, записаних на Полтавщині / В.І. Хоменко // Праці Х Республіканської діалектної наради. — К. : Вид-во АН УРСР. — С. 65–68.
24. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка / Н.М. Шанский. — М. : Высш. шк., 1985. — 231 с.
25. Швейцер А.Д. Теорія перекладу [Електронний ресурс] / А.Д. Швейцер. — Режим доступу : http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/shveiz-tr.shtml
26. Weinreich U. Problems in the Analysis of Idioms: Substance and Structure of Language. — University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1984.

REFERENCES

1. Amosova, N.N. (1963). Osnovy angliyskoi frazeologii [The Basics of English Phraseology]. L. : LGU, 208 p.
2. Balli, Sh. (1955). Obshchaia lingvistika i voprosy frantsuzskogo yazyka [General Linguistics and Questions of the French Language]. M.: Prosvescheniie, 218 p.

3. Budagov, R.A. (1961). «Frantsuzskaia stilistika» Sharlia Balli [«French Stylistics» by Charles Bally]. Frantsuzskaia stilistika. M.: Nauka, 5–16.
4. Vinogradov, V.V. (1946). Osnovnyie poniatiiia russkoi frazeologii kak nauchnoi distsipliny. Trudy yubileinoi sessii LGU [Main Concepts of Russian Phraseology as an Academic Discipline. Proceedings of the jubilee session of Leningrad State University] . L. : LGU, 48–69.
5. Zhuikova, M. (2007). Dynamichni protsesy u frazeolohichnii systemi skhidnoslovianskykh mov : monohr. [Dynamic Processes in Phraseology System of East Slavic languages: monograph.] . Lutsk : RVV «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 416 p.
6. Zhukov, V.P. (1978). Semantika frazeologicheskikh oborotov [The Semantics of Idiomatic Expression]. M. : Prosveschenie, 250 p.
7. Kunin, A.V. (1970). Angliiskaia frazeologiiia (teoret. kurs) [English Phraseology (theoretical course)]. M. : Vyshcha shkola, 343 p.
8. Kunin, A.V. (1990). Kurs frazeologii suchasnoi anhliiskoi movy [The Course of Phraseology of Modern English]. M. : Vyshcha shk.,
9. Makkai, A. (1987). Idiom Structure in English — The Hague, 1987.
10. Matviias I.H. (1972). Narodna frazeolohiia v materialakh Atlasu ukrainskoi movy [Folk Phraseology in the Satin Material of the Ukrainian Language] Pytannia frazeolohii skhidnoslovianskykh mov. Tezy resp. naukovoii konferentsii. K. : Nauk. dumka, 147–148.
11. Matskiv, P. (2007). Kontseptosfera Boh v ukrainskomu movnomu prostori: Monohrafiia [The Conceptosphere of God in Ukrainian Language Environment: Monograph]. Drohobych : Kolo, 332 p.
12. Melerovich, A.M., & Mokienko, V.M. (2005). Frazeologizmy v russkoi rechi. Slovar [Phraseological Units in Russian Speech. Dictionary]. M. : AST, Astrel.
13. Ohui, O.D. (2004). Odynytsi frazeolohichnoho rivnia movy ta spetsyfika yikh perekladu [Units of Idiomatic Language and Specifics of Their Translation]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina, 635, 123–127.
14. Savytskyi, V.M. (1993). Anhliiska frazeolohiia: Problemy modeliuвання [English Phraseology: Problems of Modeling]. Samara, 95.
15. Selivanova, O.O. (2004). Narysy z ukrainskoi frazeolohii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty) [Essays on Ukrainian phraseology (psychological and ethno-cultural aspects)]. K.– Cherkasy: Brama, 276 ps.
16. Skrypnyk, L.H. (1971). Folklorni elementy v ukrainskii frazeolohii [Folk Elements in Ukrainian Phraseology]. Movoznavstvo, 2, 58–65.
17. Smyrnytskyi, A.I. (2006). Lektzii z istorii anhliiskoi movy [Lectures on History of English Language]. (3d ed.). M. : Vydavnytstvo: KDU; Dobrosvit, 236 p.
18. Smit, L.P. (1998). Frazeologiiia angliiskogo yazyka [Phraseology of English Language]. Moscow.
19. Fedulenkova, T.N. (2006). Izomorfizm i allomorfizm v germanskoi frazeologii (na materiale angliiskogo, nemetskogo i shvedskogo yazykov) [Isomorphism and Allomorphy in German Phraseology (in English, German and Swedish language)]. Extended abstract of Doctor's thesis. — Severodvinsk, 35 p.
20. Fedulenkova, T.N. (1984). Problema obshchego i spetsificheskogo v somaticheskoi frazeologii nekotorykh germanskikh yazykov (na materiale angliiskogo, nemetskogo i shvedskogo yazykov) [The Problem of General and Specific Somatic Phraseology in Some Germanic Languages (in English, German and Swedish languages)]. Candidate's thesis. Moscow.
21. Fedulenkova, T.N. (2004). Frazeologicheskie universalii (na materiale glagolnoi, somaticheskoi i bibleiskoi frazeologii angliiskogo, nemetskogo i shvedskogo yazykov) [Phraseological Universals (on the material of the verbal, somatic and biblical phraseology in English, German and Swedish languages)] Lingvistika i lingvisticheskoie obrazovaniie v sovremennom mire: Materialy mezhdunarod. konf., posviaschennoi 100-letiiu so dnia rozhdeniia professora V.D. Arakina. M.: Prometei, 172–177.
22. Khomenko, V.I. (1972). Ukrainska folklorna frazeolohiia [Ukrainian Folk Phraseology]. Pytannia frazeolohii skhidnoslovianskykh mov. Tezy resp. naukovoii konferentsii. K.: Nauk. dumka, 145–146.
23. Khomenko, V.I. Frazeolohichni sklad narodnykh kazok, zapysanykh na Poltavshchyni [Phraseological Composition of Folk Tales Recorded in Poltava Region]. Pratsi X Respublikanskoi dialektnoi narady. K. : Vyd-vo AN URSSR, 65–68.
24. Shanskii, M.M. (1985). Frazeolohiia sovremennogo russkogo yazyka [Phraseology of Modern Russian Language]. M. : Vyssh. shkola, 231 p.
25. Shveitser, A.D. Teoriia perekladu [Theory of Translation]. Retrieved from http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/shveiz-tr.shtml
26. Weinreich, U. (1984). Problems in the Analysis of Idioms: Substance and Structure of Language. University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1984..